

درس ۵ مشکلات و مسائل محیطی استان

«بنویسیم محیط زیست، بخوانیم زندگی»

شکل ۲۷-۱- بینیم و بیندیشیم

به جمله و شکل بالا توجه کنید و کمی بیندیشید که در اثر گسترش فعالیت‌های انسانی و مسایل محیطی مشکلات متعددی در استان به وجود آمده است که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از:

۱- آلودگی هوا

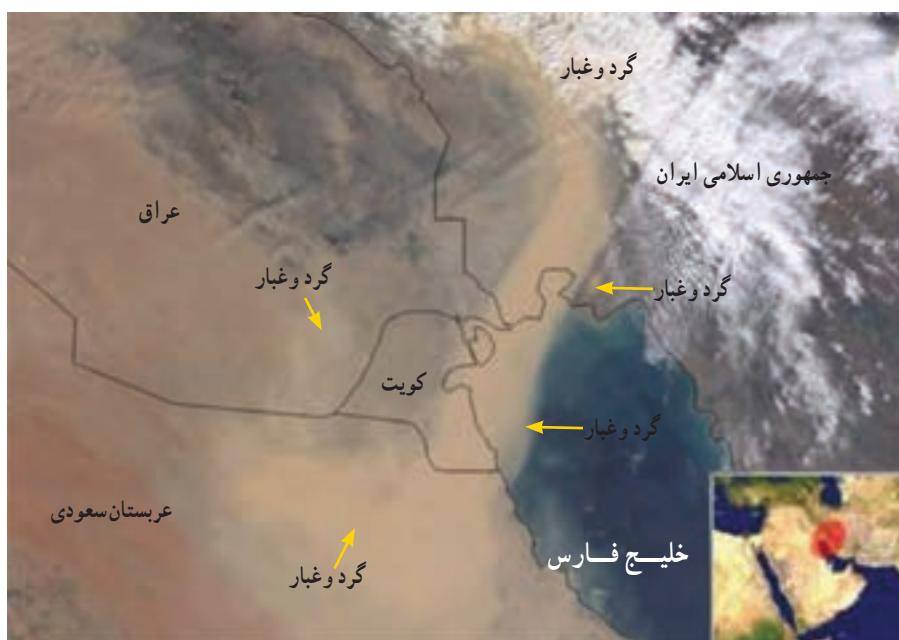
الف) گرد و غبار: به دلیل مجاورت با بیابان‌های عراق و عربستان و وزش باد از این مناطق، پدیده گرد و غبار و در نتیجه آلودگی هوای استان در سال‌های اخیر بیشتر شده است. ذرات بسیار ریز سبک سیلت، رس و ماسه در نواحی بیابانی به علت وزن کم، به همراه باد تا مسافت‌های بسیار طولانی جابه‌جا می‌شوند، به نحوی که در مواردی افزایش میزان آلودگی به چندین برابر حد مجاز می‌رسد و قدرت دید انسان را به کمتر از ۱۰۰ متر می‌رساند.

جغرافیای طبیعی استان

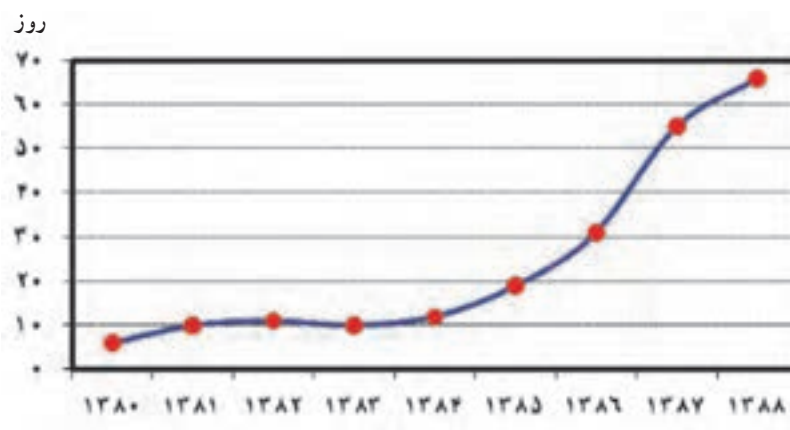
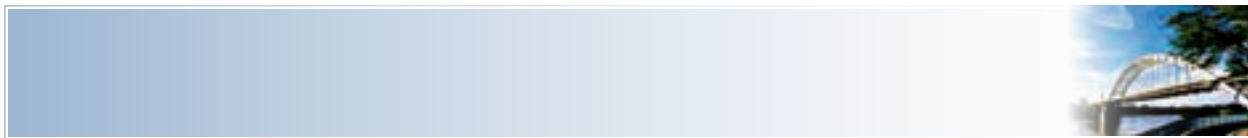

شکل ۲۸-۱- لحظه ورود توده هوای دارای گرد و غبار به استان - تیر ۱۳۸۷

این پدیده علاوه بر آن که باعث افزایش وقوع حوادث جاده‌ای می‌شود، در چرخه اقتصادی و فعالیت‌های اجتماعی نیز اختلال ایجاد می‌کند.

شکل ۲۹-۱- ورود گرد و غبار از کشورهای مجاور به استان

شکل ۱-۳۰- روند افزایش روزهای گرد و غبار در استان طی سالهای ۸۸-۱۳۸۰

ب) آلاینده‌های انسانی: این آلاینده‌ها شامل صنایع، سوخت واحدهای مسکونی و وسایل نقلیه هستند. بیشتر صنایع استان با مصرف سوخت‌های فسیلی و عدم استفاده از فیلترهای مناسب، دارای آلودگی‌های بیش از حد استاندارد می‌باشند.

شکل ۱-۳۱- آلودگی ناشی از سوختن گازهای خروجی همراه نفت

جغرافیای طبیعی استان

اهواز با داشتن تأسیسات مختلف نفتی و صنایع سنگین فلزی و تعداد زیاد خودرو، از آلودگی هوا رنج می‌برد. این شهر بیشترین ذرات معلق در هوا را دارد.

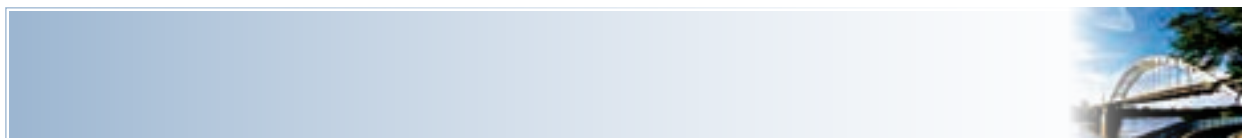
شکل ۳۲-۱- شهر اهواز در یک روز پاک و یک روز آلوده

۲- آلودگی آب

رودها به‌عنوان مهم‌ترین منبع تأمین‌کننده آب مصرفی استان تحت تأثیر آلاینده‌های صنعتی، کشاورزی و شهری قرار دارند. الف) آلاینده‌های شهری: توسعه شهرها و روستاها که خود ناشی از رشد جمعیت است، آلودگی آب‌ها را افزایش می‌دهد. پساب‌های شهری حاوی مواد شیمیایی و میکروب‌های فراوانی است که می‌توانند باعث آلودگی آب شوند.

شکل ۳۳-۱- ورود فاضلاب شهری به رود کارون در اهواز

ب) آلاینده‌های کشاورزی: انتقال پساب‌های کشاورزی از طریق جریان‌های سطحی و زیرزمینی به رودخانه‌ها باعث ورود مقدار زیادی مواد شیمیایی به آب‌ها می‌شود. از آنجا که مجتمع‌های کشت و صنعت استان بیشتر در حوضه کارون و دز تمرکز دارند، حجم پساب ورودی و میزان آلودگی این رودها بسیار بالاست.

ج) آلاینده‌های صنعتی: آب مورد استفاده در صنایع به انواع ترکیبات شیمیایی، مواد معدنی و فلزات سنگین آلوده می‌شود. تمرکز صنایع در اطراف شهرهای اهواز، آبادان، ماهشهر و... باعث شده تا این شهرها بیشترین سهم را در آلودگی آب‌های سطحی داشته باشند.

مخاطرات طبیعی

استان، محل وقوع تعدادی از مخاطرات طبیعی است که برخی منشأ آب و هوایی دارند؛ مانند: سیل، خشکسالی، طوفان، صاعقه، تگرگ و یخبندان و بعضی دیگر منشأ درون زمینی دارند مانند: زلزله، رانش زمین.

الف) سیل: خوزستان جزء مناطق سیل خیز کشور محسوب می‌شود. براساس گزارش اداره کل مدیریت بحران استان، طی ۲۰ سال گذشته، بیشترین خسارات ناشی از مخاطرات طبیعی در استان مربوط به آبگرفتگی و سیل بوده است. هر چند در دهه‌های اخیر به دنبال احداث سدهای عظیم مخزنی بر روی رودهای استان، این مخاطره طبیعی به یک فرصت و امکان جهت سازندگی و توسعه تبدیل شده است؛ اما همچنان سیل برای زمین‌های کشاورزی، تأسیسات صنعتی و سکونتگاه‌های شهری و روستایی مشکلی جدی به‌شمار می‌رود.

شکل ۳۴-۱- اراضی به زیر آب رفته در اثر وقوع سیل

دلایل عمده وقوع سیل در استان عبارت‌اند از :

- ۱- بارش‌های شدید و رگباری و تخریب پوشش گیاهی
 - ۲- جاری شدن رودهای پرآب و طولانی در بخش کم شیب و جلگه‌ای استان
 - ۳- بالا بودن سطح آب‌های زیر زمینی و نفوذپذیری کم زمین
 - ۴- ناکارآمد بودن شبکه‌های جمع‌آوری آب‌های سطحی و فاضلاب شهری
- ب) خشکسالی : خشکسالی در استان، یک واقعیت آب و هوایی است که به‌طور متناوب با شدت و ضعف اتفاق می‌افتد. بیشترین خسارت ناشی از خشکسالی در استان، به بخش‌های کشاورزی و دامداری وارد می‌شود. کاهش ذخائر آب موجود در تالاب‌ها و دریاچه‌سدها، افت شدید آب‌های زیرزمینی و وقوع توفان‌های گردو غبار از دیگر آثار خشکسالی در استان است.
- ج) حرکت ماسه‌های روان : یکی از مشکلات مناطق جلگه‌ای استان حرکت ماسه‌های روان است که در اثر جابجایی آنها مراکز صنعتی، راه‌ها، خطوط لوله، چاه‌های نفت و اراضی کشاورزی در معرض هجوم آن قرار می‌گیرند و به تدریج باعث متروکه شدن آنها یا ایجاد اختلال در فعالیت‌های آنها می‌شود.

شکل ۳۵-۱- تالاب میانگران ایزه در هنگام خشکسالی

د - سرمازدگی و یخ‌بندان : از آنجا که موضوع گرمی هوا به‌عنوان یکی از ویژگی‌های آب و هوایی استان مطرح است، صحبت از یخ‌بندان و سرمازدگی تا حدی عجیب به‌نظر می‌رسد؛ اما در برخی از سال‌ها یخ‌بندان‌هایی در استان رخ می‌دهد که خسارت‌های زیادی به کشت‌های جالیزی وارد می‌سازد. یکی از علت‌های استفاده از «کشت گلخانه‌ای» مقابله با سرمازدگی است. (هـ) زلزله : بخش عمده کشور ایران بر روی کمر بند زلزله قرار دارد؛ استان ما نیز در بخش‌های شمالی و شرقی منطقه‌ای زلزله‌خیز محسوب می‌شود. با نگاهی به جدول وقوع زلزله‌های استان، مشاهده می‌شود که هر لحظه امکان وقوع آن با شدت‌های گوناگون وجود دارد. به همین جهت وقوع زلزله سبب تغییر مکان برخی از شهرهای استان شده است.

برای مطالعه

جدول ۱-۳- وقوع بعضی از زلزله‌های استان

سال وقوع	محل وقوع	بزرگی به ریشتر
۱۳۵۳	اهواز	۵/۲
۱۳۶۷	بهبهان	۵/۷
۱۳۷۱	بهبهان	۵/۱
۱۳۸۱	مسجد سلیمان	۴/۸
۱۳۸۲	مسجد سلیمان	۴/۹
۱۳۸۳	شوشتر	۳/۹
۱۳۸۴	شوشتر	۴/۴
۱۳۸۵	ایذه - مسجد سلیمان	۴/۴
۱۳۸۶	رامهرمز- اندیکا	۴/۴
۱۳۸۷	جایزان	۴/۴
۱۳۸۸	اندیمشک	۵/۱

فصل دوم

جغرافیای انسانی استان خوزستان

فعاليات ✓

[illegible]

۳۶

برای مطالعه

جدول ۱-۲- فهرست واحدهای تقسیمات کشوری استان خوزستان

ردیف	شهرستان	ردیف	بخش	مرکز بخش	ردیف	شهر	ردیف	دهستان	مرکز دهستان
۱	آبادان	۱	مرکزی	آبادان	۱	آبادان	۱	بهمنشیر جنوبی	ابوشانک
							۲	بهمنشیر شمالی	فرخزاد
							۳	شلاهی	ثوامر
		۲	اروند کنار	اروند کنار	۳	اروند کنار	۴	مینوبار	کوت شنوف
							۵	نو آباد	ابطر
							۶	نصار	فرخ بی
۲	آغاجاری	۳	مرکزی	آغاجاری	۴	آغاجاری			
		۴	جولکی	جولکی			۷	سرجولکی	سرجولکی
							۸	آب باران	آب باران
۳	امیدیه	۵	مرکزی	امیدیه	۵	امیدیه	۹	آسیاب	آسیاب
							۱۰	چاه سالم	چاه سالم
		۶	جایزان	جایزان	۶	جایزان	۱۱	جایزان	جایزان
							۱۲	جولکی	جولکی
۴	اندیکا	۷	مرکزی	قلعه خواجه	۷	قلعه خواجه	۱۳	قلعه خواجه	قلعه خواجه
							۱۴	شلال دشتگل	پا آب شلال
		۸	چلو	زاووت			۱۵	چلو	زاووت
							۱۶	لَر کُک	کُک
		۹	آبژدان	آبژدان	۸	آبژدان	۱۷	آبژدان	آبژدان
							۱۸	کوشک	کوشک
۵	اندیمشک	۱۰	مرکزی	اندیمشک	۹	اندیمشک	۱۹	حومه	آزادی
		۱۱	الوار گرمسیری	حسینیه	۱۲	حسینیه	۲۰	حسینیه	حسینیه
		۲۱							
		۲۲							مازو

ردیف	شهرستان	ردیف	بخش	مرکز بخش	ردیف	شهر	ردیف	دهستان	مرکز دهستان
۶	اهواز	۱۲	مرکزی	اهواز	۱۴	اهواز			
		۱۳	اسماعیلیه		۱۵	الهایی	۲۳	الهایی	الهایی
		۱۴	غیزانیه	صفحه دو			۲۴	لامی	گبیر یک
							۲۵	اسماعیلیه شمالی	خبینه سفلی
							۲۶	اسماعیلیه جنوبی	بیت واوی
							۲۷	غیزانیه	غیزانیه
۷	ایذه	۱۵	مرکزی	ایذه	۱۶	ایذه	۲۸	مشرحات	مشرحات
		۱۶	دهدز				۲۹	پیان	پشت بیان
		۱۷	سوسن				۳۰	حومه شرقی	کولفرح
							۳۱	حومه غربی	راسوند
							۳۲	مرغا	چم ریحان
							۳۳	هلايجان	چنارستان
				دهدز	۱۷	دهدز	۳۴	دهدز	دهدز
							۳۵	دنباله رود جنوبی	ده نو کیزوک
							۳۶	دنباله رود شمالی	باجول
							۳۷	سوسن شرقی	جنگه
							۳۸	سوسن غربی	ترشک
۸	باغملک	۱۸	مرکزی	باغملک	۱۸	باغملک	۳۹	رود زرد	رود زرد کاید رفیع
		۱۹	صیدون		۱۹		۴۰	هپرو	دور تو
		۲۰	میداد	میداد	۲۱	میداد	۴۱	منگشت	ابوالعباس
		۲۱	صیدون				۴۲	قلعه تل	قلعه تل
		۲۲	ویس	ویس	۲۳	شیبان	۴۳	صیدون شمالی	صیدون
		۲۳	مرکزی				۴۴	صیدون جنوبی	رودزیر
		۲۴	بندر امام خمینی	بندر امام خمین	۲۵	بندر ماهشهر	۴۵	میداد	میداد سفلی
		۲۵	بندر ماهشهر				۴۶	سرله	دالان
۹	باوی	۲۶	ویس	ویس	۲۴	ویس	۴۷	عناقچه	عماشیه یک
		۲۷	بندر امام خمینی				۴۸	ملائانی	صلیعه
		۲۸	بندر امام خمینی	بندر امام خمین	۲۶	چمران	۴۹	زرگان	زرگان ابوفاضل
		۲۹	بندر امام خمینی				۵۰	ویس	ام البلیل
۱۰	بندر ماهشهر	۳۰	بندر امام خمینی	بندر امام خمین	۲۷	بندر امام خمین	۵۱	جراحی	هشتجه سفلی
		۳۱	بندر امام خمینی						
		۳۲	بندر امام خمینی						

جغرافیای انسانی استان

ردیف	شهرستان	ردیف	بخش	مرکز بخش	ردیف	شهر	ردیف	دهستان	مرکز دهستان
۱۱	بهبهان	۲۵	مرکزی	بهبهان	۲۸	بهبهان	۵۲	حومه	منصوریه
					۲۹	منصوریه	۵۳	دودانگه	دودانگه بزرگ
		۲۶	تشان	تشان	۳۰	تشان	۵۴	تشان غربی	آب امیری
							۵۵	تشان شرقی	تشان
		۲۷	زیدون	سردشت	۳۱	سردشت	۵۶	درونک	درونک
							۵۷	سردشت	سردشت
۱۲	حمیدیه	۲۸	مرکزی	حمیدیه	۳۲	حمیدیه	۵۸	کرخه	علاونه فای
							۵۹	دهکده	دهکده
		۲۹	گمبوعه	گمبوعه بزرگ			۶۰	طراح	سیدعلی (طراح یک)
							۶۱	جهاد	گمبوعه بزرگ
۱۳	خرمشهر	۳۰	مرکزی	خرمشهر	۳۳	خرمشهر	۶۲	حومه شرقی	حفار شرقی
							۶۳	حومه غربی	پل نو
		۳۱	مینو	مینوشهر	۳۴	مینوشهر	۶۴	غرب کارون	کفیشه
							۶۵	جزیره مینو	مینو شهر
۱۴	دزفول	۳۲	مرکزی	دزفول	۳۵	دزفول	۶۶	قبله‌ای	محمد بن جعفر
					۳۶	شهر امام			
					۳۷	صفی آباد	۶۷	شمس آباد	شمس آباد
					۳۸	میانرود			
					۳۹	سیاه منصور			
					۴۰	شمس آباد			
		۳۳	چغامیش	چغامیش	۴۱	چغامیش	۶۸	چغامیش	چغامیش
							۶۹	خیبر	شهرک خیبر
		۳۴	سردشت	سالند	۴۲	سالند	۷۰	سردشت	سالند
					۴۳	حمزه	۷۱	ماه‌ور برنجی	ماه‌ور برنجی سفلی
		۳۵	شهین	شهین			۷۲	احمد فداله	فداله عمران
							۷۳	امام زاده سید محمود	شوی
							۷۴	دره کاید	کول سیرا
							۷۵	سید ولی الدین	گوشه
							۷۶	شهی	وحدت

ردیف	شهرستان	ردیف	بخش	مرکز بخش	ردیف	شهر	ردیف	دهستان	مرکز دهستان
۱۵	دشت آزادگان	۳۶	مرکزی	سوسنگرد	۴۴	سوسنگرد	۷۷	الله اکبر	جلیزی حنظله
					۴۵	کوت سیدنعیم	۷۸	حومه شرقی	جلالیه
					۴۶	ابوحمیظه			
							۷۹	حومه غربی	بردیہ یک
		۳۷	بستان	بستان	۴۷	بستان	۸۰	بستان	میهن آباد
۱۶	رامشیر	۳۸	مرکزی	رامشیر	۴۸	رامشیر	۸۱	سعیدیه	حاجی سالم
		۳۹	مشراگه	مشراگه	۴۹	مشراگه	۸۲	عبدلیه غربی	صفحه یک
							۸۳	عبدلیه شرقی	عبدلیه
							۸۴	مشراگه	مشراگه
							۸۵	آزاده	وسیله
۱۷	رامهرمز	۴۰	مرکزی	رامهرمز	۵۰	رامهرمز	۸۶	حومه شرقی	باصدی حاج بارون
		۴۱	ابوالفارس	باوج			۸۷	حومه غربی	مریچه
		۴۲	سلطان آباد	سلطان آباد			۸۸	ابوالفارس	باوج
							۸۹	سه تلون	آبگرمک
							۹۰	رستم آباد	رستم آباد
							۹۱	سلطان آباد	سلطان آباد
		۴۳	رود زرد	رود زرد ماشین			۹۲	ماماتین	گنبد لران
							۹۳	جره	رود زرد ماشین
							۹۴	آبشار	نهر جدید
۱۸	شادگان	۴۴	مرکزی	شادگان	۵۱	شادگان	۹۵	بوزی	بوزی
							۹۶	جفال	جفال
							۹۷	حسینیہ	غریبه
		۴۵	دارخوین	دارخوین	۵۲	دارخوین	۹۸	دارخوین	دارخوین
							۹۹	دریسیه	دریسیه
		۴۶	خنافره	خنافره	۵۳	خنافره	۱۰۰	ناصری	ناصری
							۱۰۱	سالمی	خنافره

جغرافیای انسانی استان

ردیف	شهرستان	ردیف	بخش	مرکز بخش	ردیف	شهر	ردیف	دهستان	مرکز دهستان		
۱۹	شوش	۴۷	مرکزی	شوش	۵۴	شوش	۱۰۲	بن معلی	بهرام		
		۴۸	فتح‌المبین	فتح‌المبین	۵۵	حُر	۱۰۳	حسین آباد	عَمَلَةُ تیمور		
					۵۶	فتح‌المبین	۱۰۴	سرخه	فتح‌المبین		
					۱۰۵	چنانه	محمد صافی				
		۴۹	شاوور	الوان	۵۷	شاوور	۱۰۶	آهو دشت	مزرعه یک		
					۱۰۷	سید عباس	سید عباس				
					۱۰۸	الوان	شاوور				
۲۰	شوستر	۵۰	مرکزی	شوستر	۵۹	سرداران	۱۰۹	سردار آباد	سردار آباد		
		۵۱	میان‌آب	عرب حسن	۶۰	شوستر	۱۱۰	شهید مدرس	در خزینه		
					۶۱	شرافت	۱۱۱	میان‌آب جنوبی	عرب حسن		
					۱۱۲	میان‌آب شمالی	مهدی آباد				
		۵۲	شعبیه	گوریه	۶۲	گوریه	۱۱۳	شعبیهٔ غربی	گوریه		
					۱۱۴	شعبیهٔ شرقی	زویه دو				
					۵۳	مرکزی	کوت عبدالله	۶۳	کوت عبدالله	۱۱۵	کوت عبدالله
۱۱۶	قلعه چنعان	العقدا									
۱۱۷	سویسه	ابوناگه									
۱۱۸	موران	بهر									
۲۲	گتوند	۵۵	مرکزی	گتوند	۶۴	گتوند	۱۱۹	جنت مکان	جنت مکان		
					۶۵	صالح شهر		کیارس	پل برزین		
					۶۶	جنت مکان	۱۲۰	کیارس	پل برزین		
		۵۶	عقیلی	سماله	۶۷	سماله	۱۲۱	عقیلی شمالی	سماله		
					۶۸	ترکالکی	۱۲۲	عقیلی جنوبی	دشت بزرگ		
۲۳	لالی	۵۷	مرکزی	لالی	۶۹	لالی	۱۲۳	دشت لالی	طَطَر		
							۱۲۴	سادات	دره بوری		
		۵۸	حتی	تراز			۱۲۵	حَتّی	حَتّی		
							۱۲۶	جاستون شهه	ولی آباد		

ردیف	شهرستان	ردیف	بخش	مرکز بخش	ردیف	شهر	ردیف	دهستان	مرکز دهستان
۲۴	مسجد سلیمان	۵۹	مرکزی	مسجد سلیمان	۷۰	مسجد سلیمان	۱۲۷	جهانگیری شمالی	رضا آباد
		۶۰	عنبر	عنبر	۷۱	گلگیر	۱۲۸	جهانگیری جنوبی	هفت شهیدان
		۶۱	گلگیر	گلگیر			۱۲۹	عنبر	عنبر
		۶۲	مرکزی	هفتکل			۱۳۰	ذیلایی	برزرد
			رغیوه	رغیوه			۱۳۱	تل بُران	قاسم آباد
		۶۳	رغیوه	رغیوه			۱۳۲	تمبی گلگیر	گلگیر
۲۵	هفتکل	۶۴	مرکزی	هفتکل	۷۲	هفتکل	۱۳۳	حومه	جارو
		۶۵	چم خلف عیسی	زهره	۷۳	هندیجان	۱۳۴	رغیوه	رغیوه
			چم خلف عیسی	زهره			۱۳۵	گزین	گزین
۲۶	هندیجان	۶۶	مرکزی	هویزه			۱۳۶	هویزه شمالی	امامزاده خضر
		۶۷	نيسان	رفیع			۱۳۷	هویزه جنوبی	سمیده
		۶۸	چم خلف عیسی	زهره			۱۳۸	چم خلف عیسی	شهر زهره
			چم خلف عیسی	زهره			۱۳۹	سورین	سوریه
۲۷	هویزه	۶۹	مرکزی	هویزه	۷۴	هویزه	۱۴۰	هویزه شمالی	امامزاده خضر
		۷۰	مرکزی	هویزه	۷۵	هویزه	۱۴۱	هویزه جنوبی	سمیده
		۷۱	نيسان	رفیع	۷۶	رُفیع	۱۴۲	بنی صالح	یزد نو
			نيسان	رفیع			۱۴۳	نيسان	بنی نعامه

فعالیت

باتوجه به جدول ۱-۲ به سؤال زیر پاسخ دهید :

شهرستان شما از چند بخش، شهر و دهستان تشکیل شده است؟

درس ۷ شیوه‌های زندگی در استان

زندگی کوچ‌نشینی

زندگی کوچ‌نشینی در استان، نتیجه شرایط جغرافیایی و تنوع محیطی است. این نوع زندگی به صورت محدود مشاهده می‌شود که عشایر بخش عمده‌ای از سال را در نقاط سردسیر و بخش دیگر آن را جهت تأمین علوفه در نقاط گرمسیر زندگی می‌کنند. عشایر استان‌های لرستان، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد و ایلام در دوره سرد سال به استان کوچ می‌کنند. بررسی‌های موجود نشان از کاهش تعداد کوچ‌نشینان در سال‌های اخیر دارد. مهم‌ترین عوامل مؤثر در این امر عبارت‌اند از:

- ۱- تغییر در رویه زندگی
- ۲- کمبود خدمات رفاهی، بهداشتی، آموزشی
- ۳- محدودیت‌های آب، مرتع و خاک

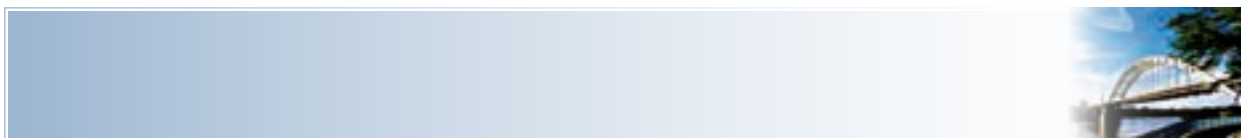
شکل ۲-۲- کوچ عشایر بختیاری

اقتصاد مردم عشایر بیشتر بر دامداری و در درجه بعد بر زراعت، باغداری و صنایع دستی استوار است.

بیشتر بدانیم

خوزستان در دوره سرد سال پذیرای بیش از ۱۴۰ هزار نفر جمعیت کوچ‌رو است که پس از استان فارس، جایگاه دوم را به خود اختصاص می‌دهد. عشایر عرب نیز در سطح محدودی از مناطق غربی استان جابه‌جا می‌شوند.

شکل ۳-۲- سیاه چادر- محل زندگی عشایر استان

زندگی روستایی

شکل گیری زندگی روستایی در استان تحت تأثیر عواملی چون آب، نوع خاک، آب و هوا و ناهمواری ها است.

روستاهای استان عمدتاً به صورت متمرکزند و از نظر مکان استقرار به چهار دسته تقسیم می شوند :

۱- روستاهای کوهستانی : بر روی دامنه کوه ها روستاهایی شکل گرفته اند که ساکنان آن بیشتر دامدارند. در دره ها که کشاورزی اهمیت می یابد برای حفظ زمین های کشاورزی روستاهای پلکانی شکل گرفته اند.

۲- روستاهای دشتی : این روستاها در دشت های میان کوهی به وجود آمده اند. فعالیت عمده مردم این روستاها دامپروری

و کشت دیم است.

شکل ۴-۲- روستای پلکانی در بخش کوهستانی - مال آقا

۳- روستاهای جلگه ای : این روستاها بیشتر در حاشیه رودها استقرار یافته اند. فعالیت عمده مردم این روستاها زراعت،

باغداری، صیفی کاری و دامداری است.

جغرافیای انسانی استان

۴- روستاهای تالابی : در حاشیه و درون تالاب‌های شادگان و هویزه روستاهایی تشکیل شده‌اند که حیات آنها وابسته به این تالاب‌هاست.

شکل ۲-۷- روستای جلگه‌ای - هندیجان

شکل ۲-۶- روستای دشتی - صیدون

شکل ۲-۵- روستای تالابی - شادگان

منابع درآمد روستایی

منابع درآمد روستایی در استان تحت تأثیر محیط جغرافیایی، متنوع است. عمده‌ترین این فعالیت‌ها، زراعت، باغداری، دامداری، پرورش طیور، صیادی، زنبورداری و صنایع دستی است. ممکن است یک نوع فعالیت اقتصادی در بعضی از روستاها اهمیت بیشتری پیدا کند.

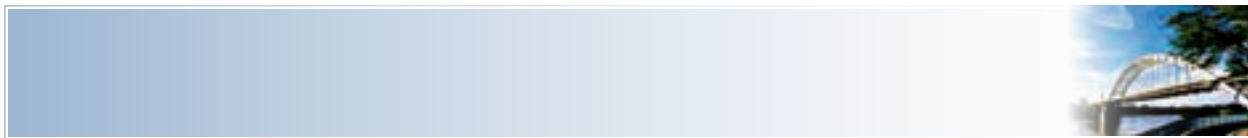

شکل ۲-۸- نخل‌کاری و صیفی‌کاری در مناطق روستایی استان

بیشتر بدانیم

مصالح به کار رفته در خانه‌های روستایی تابع شرایط محیطی آنهاست؛ به گونه‌ای که در مناطق جلگه‌ای خشت و گل، در نقاط کوهستانی سنگ و گچ و در تالاب‌ها نی و بردی استفاده می‌شود. امروزه توسعه وسایل ارتباطی زمینه استفاده از مصالح جدید را فراهم آورده است.

شکل ۹-۲- استفاده از مصالح جدید در مسکن روستایی استان

زندگی شهری

زندگی شهری در استان سابقه طولانی دارد. وجود بسترهای مناسب طبیعی و انسانی سبب شکل گیری شهرهای استان شده است. در این میان شوش با پیشینه ای کهن به عنوان یک نماد تاریخی محسوب می شود. شکل گیری شهرها در استان بیش از هر چیز وابسته به آب است. بر این اساس بخش جلگه ای از نظر تأمین آب نسبت به بخش کوهستانی موقعیت مناسب تری داشته و تعداد شهرها و جمعیت شهری بیشتری را در خود جای داده است.

شکل ۱۱-۲- آبادان در کنار اروند

شکل ۱۰-۲- دزفول در کنار رود دز

- به طور کلی در پیدایش، گسترش و نقش یابی شهرهای استان، عوامل مختلفی دخالت داشته اند که مهم ترین آنها عبارت اند از :
- ۱- موقعیت تاریخی : شهر شوش به عنوان پایتخت ایلامیان و هخامنشیان از اهمیت زیادی برخوردار بوده است.
 - ۲- آب و خاک : شهرهای شوشتر، دزفول، بهبهان، رامهرمز، شادگان به سبب داشتن منابع آب و خاک مناسب شکل گرفته اند.
 - ۳- موقعیت بندرگاهی : شهرهای خرمشهر، ماهشهر، بندر امام خمینی، هندیجان، به سبب واقع شدن در کناره دریا و تبادلات بازرگانی با سایر کشورها به وجود آمده اند.
 - ۴- منابع و صنایع نفت و گاز : شهرهای آغاچاری، امیدیه، مسجد سلیمان، هفتکل به علت وجود منابع نفت و گاز و صنایع مرتبط با آن شکل گرفته اند. آبادان در نتیجه تأسیس پالایشگاه فراورده های نفتی گسترش یافته است.

جغرافیای انسانی استان

۵- راه‌های ارتباطی: شهر اندیمشک به سبب قرارگیری در مسیر راه‌های ارتباطی پیدایش و توسعه یافته است. در سال‌های اخیر با احداث راه ارتباطی خوزستان به شهرکرد و اصفهان دو شهر باغملک و ایذه نیز در مسیر ارتباطی قرار گرفته‌اند که می‌تواند در توسعه بخشی به این دو شهر مؤثر واقع شود.

۶- زندگی عشایری: شهرهای ایذه، باغملک، لالی و اندیکا از جمله شهرهایی هستند که در اثر اسکان عشایر شکل گرفته‌اند. از نظر نقش و کارکرد، شهرهای استان از درجات متفاوتی برخوردارند. نقش خدماتی و تجاری در بیشتر شهرها دیده می‌شود اما برخی از این نقش‌ها بارز است؛ به عنوان مثال، موقعیت اداری - سیاسی، خدماتی، ارتباطی، دانشگاهی اهواز را به صورت یک شهر چند نقشی در آورده است.

آیا می‌دانید

برای ساماندهی جمعیت مازاد شهر اهواز دو شهر جدید رامین در شمال و شیرین شهر در جنوب اهواز در نظر گرفته شده است.

فعالیت

با توجه به آموخته‌های خود جهت کاهش مشکلات اهواز و شهرهای بزرگ استان پیشنهادات خود را ارائه نمایید.

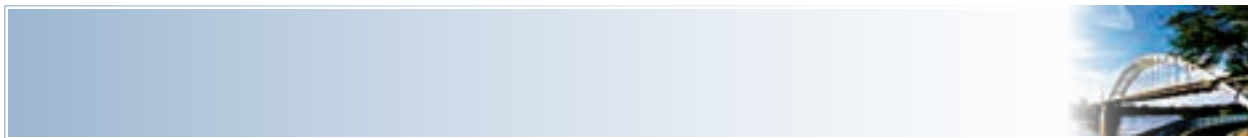
مشکل	پیشنهاد
تردد در خیابان‌های مرکزی اهواز	- ایجاد مراکز جدید خدماتی در محلات - ایجاد پل‌های روگذر و زیرگذر - احداث شهرک جهت انتقال مطب پزشکان - -
دفع آب‌های سطحی	- احداث و توسعه شبکه دفع آب‌های سطحی -
دفع پسماندها	- مکانیزه کردن جمع‌آوری زباله‌های شهری -
حاشیه نشینی	-

مسائل و مشکلات توسعه شهری

مهم‌ترین مسائلی که شهرهای استان به خصوص شهرهای بزرگ را با مشکل مواجه ساخته است عبارت‌اند از:

۱- عدم تناسب تعداد جمعیت و تأسیسات و تجهیزات شهری

۲- قیمت بالای زمین و مسکن

- ۳- تک هسته‌ای بودن شهرها
- ۴- وقفه در اجرای طرح‌های عمرانی و ساماندهی محلات و بافت فرسوده شهری
بخشی از این مشکلات را می‌توان با اقدامات زیر کاهش داد :
 - حفاظت از کاربری فضای سبز در طرح‌های مصوب شهری و توسعه آن
 - اصلاح شبکه‌های ارتباطی، افزایش وسایل حمل و نقل عمومی، احداث قطار شهری، توسعه پل‌ها و زیرگذرها
 - اصلاح شبکه دفع آب‌های سطحی

شکل ۱۲-۲- آب‌گرفتگی معابر- اهواز

شکل ۱۳-۲- گسترش آپارتمان نشینی اهواز

بنادر استان خوزستان

بندر ماهشهر

شهرستان بندر ماهشهر، در ساحل شمالی دهانه خور موسی در شمال غربی خلیج فارس و در شمال شرقی بندر امام خمینی واقع شده است. بندر ماهشهر یکی از قدیمی ترین بنادر خلیج فارس است و از آنجا که اولین بندری بوده که کشتی های مسیر بصره به اروندرود و به هند از آنجا می گذشته اند، همواره مورد توجه بوده است. علاوه بر این در دوره معاصر به علت صدور فراورده های نفتی از طریق این بندر و احداث واحد بزرگ مجتمع شیمیایی اهمیت آن بیش از پیش شده است.

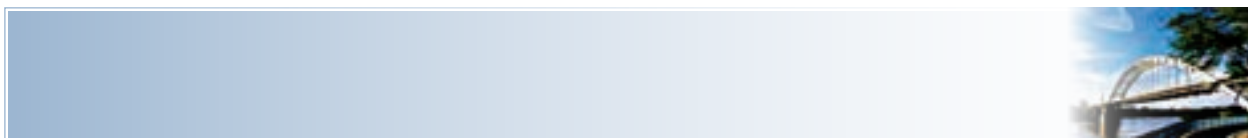
شکل ۱۴-۲- بندر ماهشهر

بندر امام خمینی (ره)

بندر امام خمینی، نزدیک ترین بندر جنوب کشور به مراکز صنعتی و جمعیتی کشور می باشد. این بندر از ترمینال های اختصاصی، کانتینری، عمومی و فراورده های نفتی و مواد معدنی برخوردار است.

بندر امام خمینی شمالی ترین بندر خلیج فارس است که از نظر تقسیمات کشوری بخشی از شهرستان ماهشهر در استان خوزستان است و بیشتر جمعیت آن در سربندر ساکن هستند.

منطقه ویژه اقتصادی بندر امام خمینی در شمال غربی خلیج فارس و در انتهای آبراه خور موسی قرار دارد. تردد انواع کشتی های اقیانوس پیمای تجاری و نفتکش از مسیر خلیج فارس، تنگه هرمز، دریای عمان و اقیانوس هند به اقصی نقاط جهان از این آبراه امکان پذیر است.

شکل ۱۵-۲ بندر امام خمینی (ره)

بندر خرمشهر

بندر خرمشهر در منتهی‌الیه جنوب غربی جلگه خوزستان از زیرساخت‌های مناسب بازرگانی برای مبادلات کالا برخوردار است. استقرار بندر خرمشهر در کنار اروندرود، این بندر را به عنوان مسیر اصلی و پایانه مناسب برای سه کشور ایران، عراق و کویت در مبادلات تجاری معرفی می‌نماید. این بندر با قرار گرفتن در محدوده منطقه آزاد تجاری اروند و نزدیکی به پالایشگاه آبادان و صنایع فولاد خوزستان فرصت مناسبی جهت سرمایه‌گذاری فراهم کرده است. در حال حاضر کلیه زیرساخت‌های بندر خرمشهر تکمیل گردیده و در مقایسه با قبل از جنگ تحمیلی به مراتب وضعیت مناسب‌تر و بهتری پیدا کرده است.

شکل ۱۶-۲ بندر خرمشهر

بندر آبادان

بندر آبادان، پس از اهواز مهم‌ترین شهر خوزستان است. این شهر دارای فرودگاه و بندر است و به دلیل داشتن پالایشگاه نفت و پتروشیمی، راهبردی بودن و هم‌مرزی با کشور عراق، از زمان جنگ جهانی دوم یکی از مهم‌ترین شهرهای خاورمیانه و ایران بوده است.

شکل ۱۷-۲- بندر آبادان

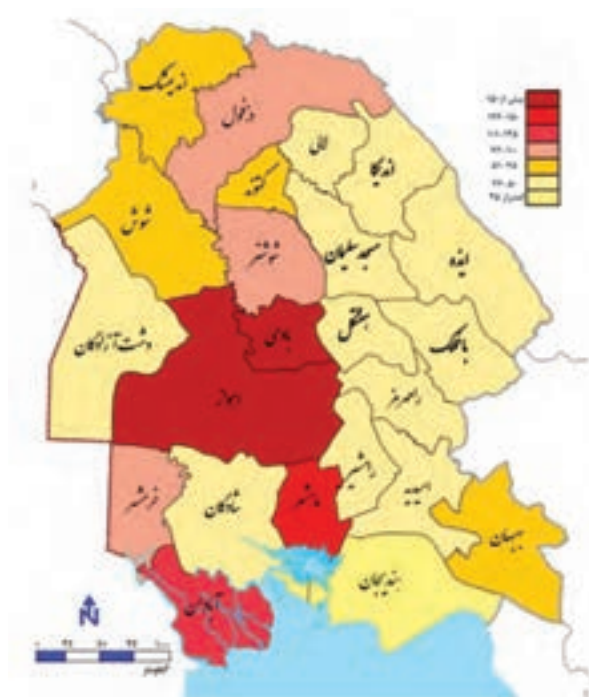
این استان همچنین دارای بنادر تجاری و صیادی دیگر نظیر اروندکنار، چوئبده، هندیجان، بندر صیادی امامزاده عبدالله، خور سمایی و سجافی می‌باشد.

درس ۸ جمعیت استان

عوامل مختلفی که در پراکندگی و توزیع نامتعادل جمعیت در سطح استان مؤثرند شامل :

- ۱- عوامل طبیعی : توزیع ناهمگون منابع آب و خاک، کوهستانی بودن بخش‌هایی از استان، وجود ماسه‌زارها و شوره‌زارها، گرمی بیش از حد هوا در برخی از نقاط.
- ۲- عوامل انسانی : تقسیم نامساوی امکانات رفاهی، صنعتی و منابع عظیم نفت و گاز.

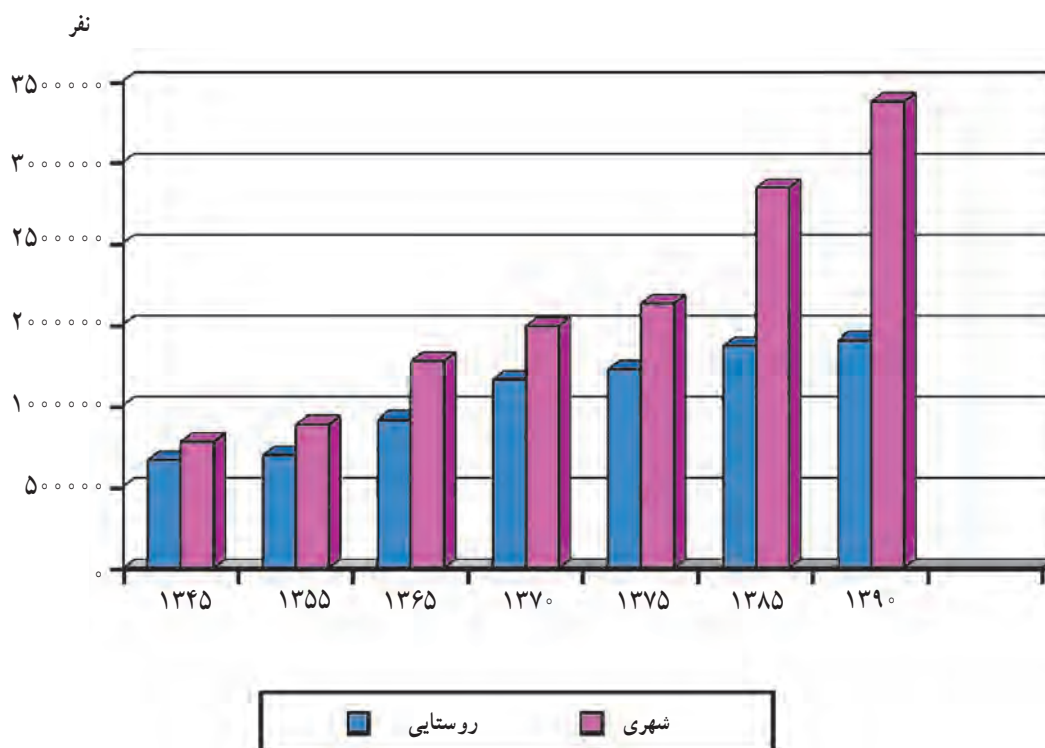

شکل ۱۸-۲- نقشه تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان در سال ۱۳۸۹

ترکیب جمعیت : براساس آخرین سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت استان حدود ۴۵۳۱۷۲۰ نفر بوده است که بیش از ۶ درصد جمعیت کشور را شامل می‌شود؛ که از این تعداد ۷۱ درصد در شهرها و ۲۹ درصد در مناطق روستایی ساکن بوده‌اند. مساحت استان ۴ درصد مساحت کل کشور است و در هر کیلومتر مربع آن ۷۱ نفر زندگی می‌کنند، این رقم از تراکم نسبی کشور ۲۸ نفر بیشتر است (تراکم نسبی کشور ۴۳ نفر در هر کیلومتر مربع است).

جدول ۲-۲- ترکیب جمعیت شهری و روستایی استان

شهری	روستایی	سال
۸۸۳۰۵۷	۶۹۵۰۲۲	۱۳۴۵
۱۲۷۵۱۰۹	۹۱۲۰۰۹	۱۳۵۵
۱۴۸۵۳۵۶	۱۱۶۱۶۰۲	۱۳۶۵
۱۹۳۰۴۴۰	۱۲۲۵۰۱۳	۱۳۷۰
۲۳۴۲۵۱۴	۱۳۶۷۹۴۵	۱۳۷۵
۲۸۷۳۵۶۴	۱۴۰۱۴۱۵	۱۳۸۵
۳۲۱۸۴۵۱	۱۳۱۳۲۶۹	۱۳۹۰

شکل ۱۹-۲- نمودار جمعیت شهری و روستایی طی سال‌های ۱۳۴۵-۹۰

بیشتر بدانیم

جدول ۲-۳ جمعیت و متوسط رشد سالانه

سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
جمعیت به نفر	۱۲۷۷۸۱۴	۱۶۱۷۰۲۴	۲۱۸۷۱۱۸	۲۶۸۱۹۷۸	۳۱۷۵۸۵۲	۳۷۴۶۷۷۲	۴۲۷۴۹۷۹	۴۵۳۱۷۲۰
میانگین رشد سالانه نسبت به دوره قبل (درصد)	-	۲/۴	۳/۱	۲/۱	۳/۴	۳/۴	۱/۳۳	۱/۱۷

فعالیت

با توجه به شکل ۱۴-۲ به سؤالات زیر پاسخ دهید.

- ۱- آیا جمعیت در همه مناطق استان به صورت یکنواخت پراکنده شده است؟
- ۲- تراکم نسبی جمعیت در شهرستان محل زندگی شما چند نفر است؟
- ۳- بیشترین و کمترین تراکم جمعیت در کدام شهرستان‌های استان مشاهده می‌شود؟
- ۴- آیا تبدیل نقاط روستایی به شهر تأثیری بر توسعه آنها داشته است؟ چگونه؟

مهاجرت

خوزستان همواره استانی مهاجرپذیر بوده است. اما طی سال‌های ۶۵-۱۳۵۹ به دلیل وقوع جنگ تحمیلی، تعداد زیادی از جمعیت آن به استان‌های دیگر مهاجرت کردند. پس از پایان جنگ، دوباره خوزستان به صورت یک استان مهاجرپذیر درآمد. بخشی از مهاجرت، درون استانی است که اغلب به انگیزه کسب فرصت‌های شغلی و امید به زندگی بهتر انجام می‌گیرد. به طور کلی حدود یک سوم جمعیت استان را مهاجران غیر بومی تشکیل می‌دهد. اما به نظر می‌رسد که روند مهاجرت به استان در سال‌های اخیر تغییر کرده است.

مهم‌ترین پیامدهای مهاجرت بی‌رویه به شهرها عبارت‌اند از:

- گسترش حاشیه نشینی
- محدودیت در ارائه خدمات در محلات جدید شهری
- افزایش ترافیک شهری

فعالیت

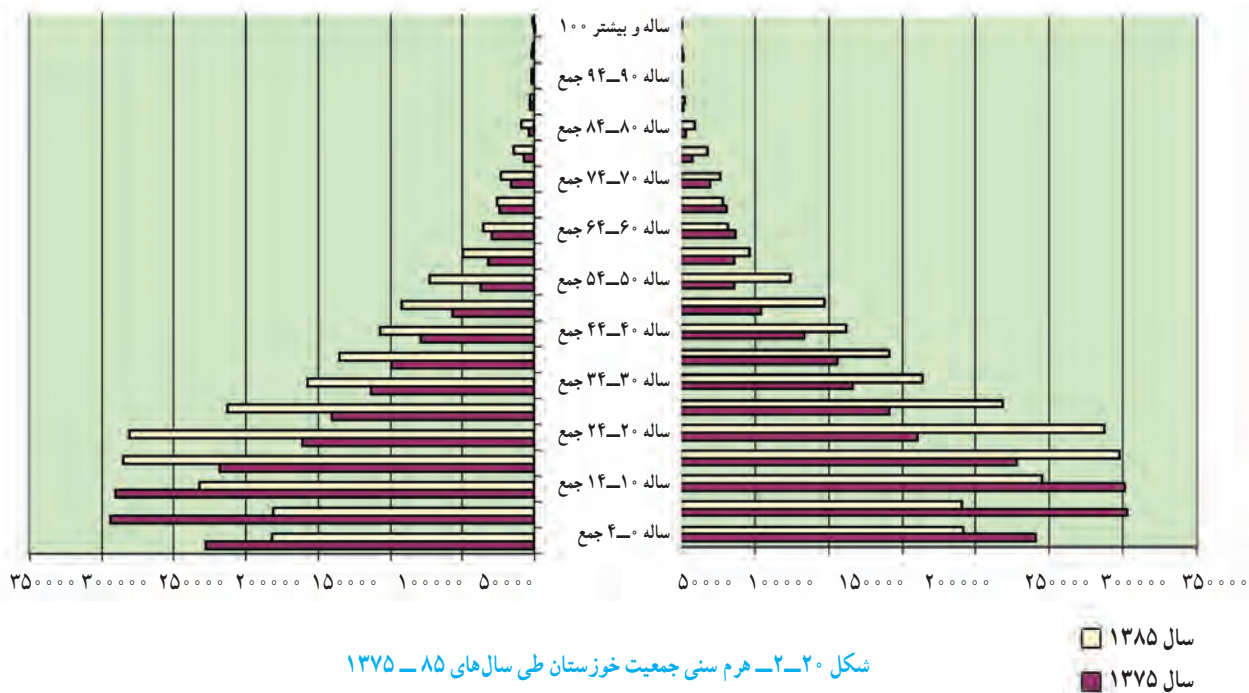
برای جلوگیری از مهاجرت روستاییان استان به شهرها چه راهکارهایی پیشنهاد می‌دهید؟

روند افزایش جمعیت در استان

با توجه به جدول ۲-۳ جمعیت استان طی ۵۰ سال اخیر سه برابر شده است. در دوره جنگ تحمیلی نرخ رشد جمعیت کاهش یافت؛ اما در طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۷۵ به دلیل بازگشت مهاجرین، نرخ رشد رو به افزایش نهاد. مسائل فرهنگی و اجتماعی و رونق فعالیت‌های اقتصادی پس از جنگ باعث افزایش نرخ رشد جمعیت در استان شده است.

ساخت سنی جمعیت

از کل جمعیت استان، حدود ۲۸/۵ درصد کمتر از ۱۵ سال، حدود ۶۷ درصد بین ۱۵ تا ۶۵ سال و بیش از ۳/۸ درصد بالاتر از ۶۵ سال دارند. با توجه به هرم سنی در سال ۸۵ قاعده هرم جمع شده که نشان دهنده تأثیر سیاست‌های تنظیم خانواده و کنترل جمعیت در استان است. بالا بودن جمعیت فعال استان (سنین ۶۵-۱۵ سال) نیاز به سرمایه‌گذاری در زمینه اشتغال، آموزش و مسکن دارد.

فعالیت

هرم سنی سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ را با هم مقایسه کنید. چه تغییری در ترکیب جمعیت استان مشاهده می‌کنید؟

فصل سوم

ویژگی‌های فرهنگی استان خوزستان

درس ۹ آداب و رسوم مردم استان

به وصف نام خوزستان نامی ز استاد سخن بشنو نظامی
مگو شکر حکایت مختصر کن چو گفתי سوی خوزستان گذر کن
(نظامی گنجوی)

فرهنگ هر قوم و ملتی، ترکیبی از اعتقادات، اسطوره‌ها، آیین‌ها و به‌طور کلی شیوه‌ها و الگوهای زندگی است که در طول زمان شکل می‌گیرد و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود.

فعالیت

چرا باید در حفظ میراث فرهنگی بکوشیم؟

زبان و انواع گویش‌های محلی

زبان یکی از عناصر فرهنگ است که موجب انتقال و تداوم آن می‌شود. در آغاز دوره اسلامی، زبان مردم استان، فارسی دری بوده که در برخی نقاط، گویش خوزی نیز رواج داشته است. خوزستان در قلمرو گویش و لهجه‌های گروه جنوب غربی ایران قرار دارد.

جدول ۱-۳- زبان و گویش‌های رایج در استان

ردیف	زبان	گویش
۱	فارسی	لری (بختیاری، بهمنی، لکی، فیلی و...)، شوشتری، دزفولی، بهبهانی
۲	عربی	گویش‌های متفاوت
۳	ترکی	قشقایی

فعالیت

جدول زیر را کامل کنید.

ردیف	واژه			
	فارسی	لری بختیاری	عربی	گویش محلی
۱	آرزو	وايه	آمل	
۲	گمان	سول	ظن	
۳	زنبور	گنج	نحل	
۴	پسر	کُر	وَلَد	
۵	آرنج	کُرو	مِرَق	

دین و مذهب

مردم خوزستان، شیعی مذهباند و حدود ۱ درصد از مردم استان را سایر اقلیت‌های مذهبی تشکیل می‌دهد.

بیشتر بدانیم

در استان ما، اقلیت مذهبی، به نام صابئین مندایی زندگی می‌کنند و کتاب دینی آنها «گنزا ربا» است. صابئین، حضرت یحیی (ع) را بزرگ‌ترین پیامبر می‌دانند.

غسل تعمید، برجسته‌ترین و اصلی‌ترین آیین منداییان است که در روز یکشنبه توسط مقام دینی آنها (گنجور)، صورت می‌پذیرد.

صنایع دستی استان

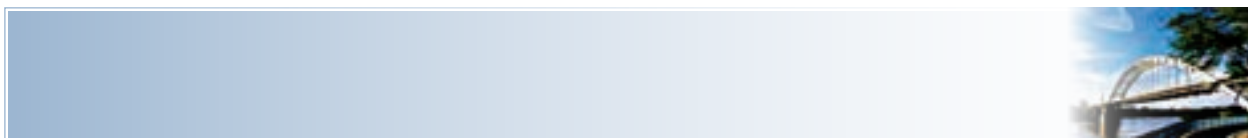
صنایع دستی، به صناعی گفته می‌شود که به کمک دست یا ابزارهای دستی تولید می‌شود و نتیجه ذوق و هنر استادکاران آن است. با توجه به شرایط ویژه جغرافیایی و فراوانی پاره‌ای از مواد اولیه، زمینه رشد و رونق بعضی از این صنایع در استان فراهم شده است.

برای مطالعه

جدول ۲-۳- مهم‌ترین صنایع دستی استان

ردیف	نام رشته	محل تولید
۱	رنگرزی گیاهی	اندیمشک - باغملک
۲	احرامی بافی	بهبهان - دزفول - شوشتر
۳	ابریشم بافی (مقنعه)	دزفول
۴	عبابافی	بهبهان
۵	حصیر بافی - بوریا بافی	آبادان - هویزه - خرمشهر - دشت آزادگان - شادگان
۶	قالی بافی	اندیمشک
۷	گلیم بافی	هفتکل
۸	گیوه بافی	بهبهان - دزفول
۹	کپو بافی	دزفول
۱۰	توریا بافی	آبادان - خرمشهر - شادگان - هندیجان
۱۱	چوقا بافی	ایذه - اندیکا - باغملک - لالی - مسجد سلیمان
۱۲	موج بافی	بهبهان - شوشتر
۱۳	نمد مالی - کلاه نمدی	بهبهان - دزفول
۱۴	آهن‌گری سنتی	دزفول - رامهرمز
۱۵	ورشوسازی - مسگری	بهبهان - دزفول - شوشتر
۱۶	سفالگری	آبادان - دزفول - شوش
۱۷	میناکاری طلا و نقره	اهواز
۱۸	زیورآلات سنتی	دزفول - شوشتر
۱۹	خراطی	بهبهان - دزفول
۲۰	سیاه چادر - وریس - خورجین	ایذه - اندیکا - باغملک - لالی - مسجد سلیمان

کیوبافی

عبابافی

میناکاری

ورشوسازی

خراطی

حصیربافی

نمدمالی

گلیمبافی

شکل ۱-۳- برخی از صنایع دستی استان

بیشتر بدانیم

الف) غذا و شیرینی‌های محلی

در خوزستان، غذاهای محلی متنوعی وجود دارد. با وجود گسترش شهرنشینی، غذاهای سنتی هنوز در برخی نقاط از اهمیت زیادی برخوردار است. برخی از غذاها و شیرینی‌های محلی عبارت‌اند از:

۱- غذاهای محلی: مُفَطَّح، آش آرده (حُرّه)، نون چرب، قُلُقُل، گُوبِنَه (گَمَنَه)، قلیه ماهی، توله (پنیرک)، بَرکو

۲- شیرینی‌های محلی: فِل، رنگینک، کاکال، توجیری، کلوچه

ب) بازی‌های محلی

در گذشته، بازی‌های متعدد و تقریباً مشابهی در همه روستاها و شهرهای استان، انجام می‌گرفت. از جمله این بازی‌ها می‌توان به: شالی‌کو، چوکلی، تپ تپ گروسک، صَگِلَه، اِمَجِیس (انگشتر بازی) و... اشاره نمود. ممکن است بسیاری از این بازی‌ها با سایر مناطق کشور مشترک باشد.

فعالیت

در محل زندگی شما، کدام نوع بازی‌ها در میان کودکان و نوجوانان رایج است؟ یکی از آنها را انتخاب و جدول زیر را کامل کنید.

نام بازی	
وسایل بازی	
تعداد بازیکنان	
هدف بازی	
شرح بازی	

ادبیات شفاهی

بخش بزرگی از فرهنگ عامه مردم، ادبیات شفاهی است که شامل افسانه و قصه‌ها، ترانه‌های محلی، لالایی‌ها، ضرب‌المثل‌ها و باورهای عامیانه می‌باشد.

بیشتر بدانیم

قصه‌ها و افسانه: یکی از گونه‌های ادبیات عامه، قصه و افسانه است که با طبیعت و زندگی مردم پیوند نزدیکی دارد. اغلب آنها با ریشه‌های مشابه، فقط با تفاوت‌های کمی در سطح استان نقل می‌شود؛ از جمله: شاه پیون، سنگ و گردو، کیک و مور، حاتم طایی، جمیل و جمیله.

ترانه‌های محلی: ترانه‌ها، شامل مجموعه گفتارهای منظومی است که به مناسبت‌های مختلف در حین کار، جشن‌ها، آیین‌ها، سوگواری‌ها، در هنگام بازی و تفریح خوانده می‌شوند.

نمونه ای از ترانه‌های محلی استان

الف) ترانه‌های معروف «دی بلال»:

اِشْنِیدُم تو گِردِیت ، وِیدُم و مالِیت دِی بلال ریم نبی پُرسِت کُنُم ، چِه طورِ حالِیت دِی بلال
اوسو که جَوونِ پیُم، خوب شال ایسُم دِی بلال هَر گُلی کِه بَهِتَر بی ، تِیس ایسَسُم دِی بلال
(ب) بیت برزگری

میر مات بُنگ ایزنه ای پَر کِلوری داسِته آواریده نَروم زِه زونی
بَرزی یَری نیکنم، داسِمه فروشم بِدُمِس شال و کُله به شو گُروشم
لالایی‌ها: لالایی، نخستین ارتباط موزون کلامی میان مادر و کودک است که نقش مهمی در پیوند عاطفی میان آن دو ایفا می‌کند.

لالا لالا، گل سوسن بابا اومه، تیم روشن
لالا لالا، عزیز تُرنه پوشُم کجا بُردی کلیل عقل و هوشُم
سر کوه بلند تَشی به کاره برنج قُل ایزنه دل بی قواره
ضرب المثل‌ها: همه اقوام ایرانی مثل‌هایی دارند که اغلب آنها امروزه نیز به کار برده می‌شوند. مَثَل‌ها به مثابه گنجینه‌ای گرانبها و ارزشمند از نیاکان، باقی مانده است.

فلانی آو برژن (لرهای شوش)

فلانی از فقر و نداری به جای آش، آب می‌پزد.

إلْقَدْغَه الْحَيَّة بِأَيْدِيهِ إِخْأَف مِنْ يَرَةِ الْحَبْلِ (عربی)

مار گزیده از ریسمان سیاه و سفید می‌ترسد.

سرگر بندیر تُنگَر (گویش لری)

کنایه از آدم بهانه گیر و حساس که منتظر کوچک ترین بهانه است.

او خون نه کار بزه (گویش هندیجانی)

ویژگی‌های فرهنگی استان

کار هر بز نیست خرمن کوفتن - کنایه از این که کار را به کاردان باید سپرد.
آفتو زیر سَلَه نَمیشو (گوش بهبهانی)
آفتاب زیر سید پنهان نمی‌شود.
دو دیش نَمکَنه چاره دوهونش (گوش شوشتری)
دو دستش از عهده دهانش بر نمی‌آیند. کنایه از پر خوری بعضی از افراد به ویژه در میهمانی‌هاست.
دَس، دَس بِ شُور - هر دو دَس ریه (گوش دزفولی)
دست، دست را شستشو می‌دهد و هر دو دست صورت را (کنایه از مفید بودن همکاری و هماهنگی در کارها)
رَهَنه واری، پیانه وَا سَنجی (گوش لری بختیاری)
راه را باید رفت و مرد را باید امتحان کرد.
بیچاق ازین کسمز (ترکی قشقایی)
چاقو دسته خود را نمی‌برد - کنایه از اینکه انسان عاقل به نزدیکان خود لطمه نمی‌زند.
نمونه‌هایی از باورهای عامیانه: اگر کف دست راست بخارد، نشانه رزق و روزی است و اگر کف دست چپ بخارد، نشانه جنگ و ستیز است.
اگر هنگام درست کردن خمیر، کمی از آن به بیرون پرتاب شود، میهمان می‌رسد.
اگر باران بر بدن مرده‌ای بیارد، تا چهل روز باران نمی‌بارد.

فعالیت

دو نمونه از باورهای عامیانه رایج در محل زندگی خود را ذکر کنید.

پوشش سنتی مردم استان

با توجه به تنوع اقوام، پوشش‌های متفاوتی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

پوشش مردم بختیاری

زنان: لَچَک، می‌نا، جومه، شولار قری، کلجه

مردان: کلاه نمدی، پیراهن، چوقا، شولار دبیت، گیوه

پوشش مردم عرب

مردان: چفیه، دشدشه (پیراهن بلند)، عبا، بِشَت، عِگال

زنان: شیلَه (روسری)، ثوب، چادر (عبایی)

شکل ۲-۳- نمونه‌ای از لباس‌های محلی استان

مراسم و آیین‌های خاص در استان

الف) مراسم طلب باران : در برخی از مناطق استان در مواقع خشکسالی، مراسم طلب باران انجام می‌شود. شیوه انجام این رسم بدین گونه است که کودکان دور هم جمع شده و با هم این شعر را می‌خوانند :

هارهار هارونکی خدا بده بارونکی

مشکویل کانه، کانه مشکویل

مَشکویل خشکه، مازَم ایزنه

یا خدا! بارون، تا نَمَش کُنه

ب) آیین شاهنامه خوانی : یکی از سنت‌های مردم بختیاری، شاهنامه خوانی است.

شکل ۳-۳- مراسم شاهنامه خوانی - مسجد سلیمان

ویژگی‌های فرهنگی استان

ج) آیین گِریغان : مردم عرب استان در ماه مبارک رمضان، مراسم‌ها و آیین‌های بسیاری دارند که یکی از آنها «گریغان»، نامیده می‌شود. این مراسم به شکرانه تولد امام حسن (ع) برگزار می‌شود. در شب نیمه دوم ماه رمضان، کودکان با پوشیدن لباس‌های نو و محلی به در خانه‌ها می‌روند و این اشعار را می‌خوانند :

«گریغان، گریغان» «اللّٰه يعطیکم رضعان»

«ماجینه یا ماجینه — حل الکیس و انطینا»

«یا اهل سطوح — تنطونه لو نروح»

(خدا به شما فرزند دهد)

(آمدیم و آمدیم — در کیسه را باز کن و به ما عیدی و شیرینی بده)

(ای افرادی که بالای پشت بام ایستاده‌اید — به ما عیدی می‌دهید یا برویم)

در این مراسم، اهالی خانه‌ها به بچه‌ها که هر یک سبدی را در دست دارند، شیرینی و عیدی می‌دهند. این مراسم تا پاسی از شب ادامه می‌یابد.

ماه محرم در خوزستان

برگزاری مراسم شبیه‌خوانی، سیاه‌پوشی دیوارها، حجله قاسم، مشعل گردانی، حمل شیدونه، سقایی و مقتل خوانی از آیین‌های سوگواری شهادت سالار شهیدان در دهه اول ماه محرم است.

شکل ۴-۳- بزرگ‌ترین تعزیه میدانی کشور — شوش

بیشتر بدانیم

در میان مردم عرب خوزستان «سابع» یا روز هفتم دهه ماه محرم هر سال به شهادت حضرت عباس (ع) تعلق دارد. در این روز مردم در مراسم سوگواری خاص آن حضرت به ویژه در مکان مذهبی «عباسیه» شرکت می‌جویند. تعلق خاطر مردم به حضرت عباس (ع)، تأسیس عباسیه را در کنار مساجد و حسینیه‌ها موجب شده است. اطعام سوگواران در عباسیه‌ها و دیگر اماکن مذهبی و توزیع نذری در میان اهالی هر محله در روز هفتم محرم بسیار چشم‌گیر است. در فرهنگ عامیانه مردم، حضرت عباس (ع) نماد غیرت و محافظت از ناموس اهل بیت است. براین اساس به «ابوالغیره» یاد می‌شود. طلب شفاعت و سوگند به دست‌های بریده او از الگوهای رفتاری رایج مردم منطقه است.

فرهنگ تعاون و همیاری در استان

از ویژگی‌های جوامع سنتی تعاون و همیاری است که در همه بخش‌های زندگی مردم اعم از (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) قابل توجه است. این ویژگی فرهنگی موجب دستیابی به احساس امنیت، تحکیم روابط خویشاوندی و بالاخره تحمل سختی‌ها و مشکلات زندگی در میان مردم می‌شود. در اینجا به نمونه‌هایی از این فعالیت‌ها اشاره می‌شود:

الف) همیاری اقتصادی: کشاورزی، دامداری، لایروبی و راه‌سازی

ب) همیاری اجتماعی و فرهنگی: حل و فصل مشکلات از جمله آیین فصل و عونه (تعاون) در میان مردم عرب استان، مراسم ازدواج (اوزی) و آیین‌های سوگواری (سرباره).